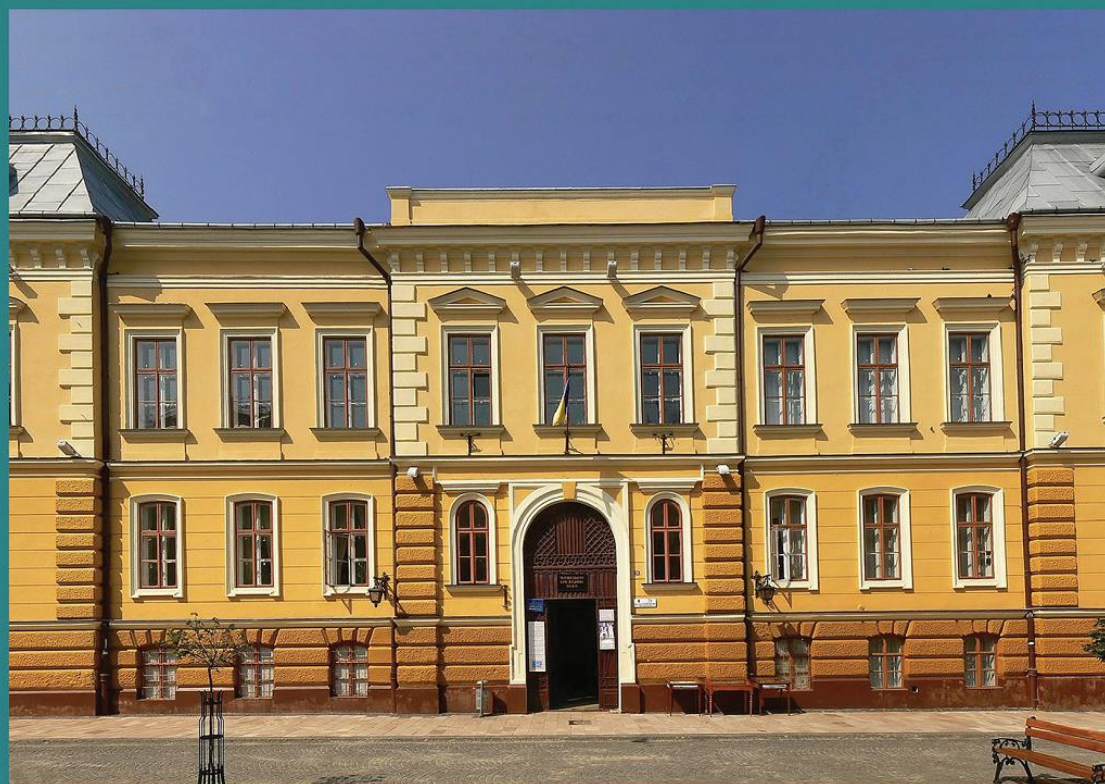

Чернівецький обласний краєзнавчий музей

ЩОРІЧНИК

Випуск 10

**ЩОРІЧНИК
ЧЕРНІВЕЦЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ**

**ANNUAL
OF THE CHERNIVTSI REGIONAL MUSEUM OF LOCAL LORE**

CHERNIVTSI REGIONAL COUNCIL
CHERNIVTSI REGIONAL STATE ADMINISTRATION
CHERNIVTSI REGIONAL MILITARY ADMINISTRATION
Department of Culture
CHERNIVTSI REGIONAL MUSEUM OF LOCAL LORE

ANNUAL
OF THE CHERNIVTSI REGIONAL
MUSEUM OF LOCAL LORE

Issue 10 (2025)

Edited by

T. V. Minaieva, PhD
I. V. Skilsky, PhD
N. A. Smirnov, PhD

ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ
Управління культури
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

ЩОРІЧНИК ЧЕРНІВЕЦЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

Випуск 10 (2025)

Наукові редактори

кандидат історичних наук **Т. В. Мінаєва**,
кандидат біологічних наук **І. В. Скільський**,
кандидат біологічних наук **Н. А. Смірнов**

Чернівці, «Друк Арт», 2025

УДК 069:908(477.85)(084)
Щ92

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Чернівецького обласного краєзнавчого музею
(протокол № 4 від 12 вересня 2025 р.)*

Голова редакційної колегії: О. В. Пелех

Члени редакційної колегії: Р. В. Бродська, канд. філол. наук; К. В. Валявська, канд. іст. наук; В. А. Вознюк; М. В. Глібішук, канд. іст. наук; О. В. Добржанський, докт. іст. наук, професор; О. Г. Драгомирецька; М. В. Ільків, канд. іст. наук; Л. В. Колодій; Л. В. Косован; Ю. М. Микосянчик; Т. В. Мінаєва, канд. іст. наук; Т. Д. Никирса, канд. біол. наук; І. А. Піддубний, докт. іст. наук, доцент; Т. І. П'ятничук, канд. іст. наук; І. В. Скільський, канд. біол. наук; Г. М. Скорейко, канд. іст. наук, доцент; Н. А. Смірнов, канд. біол. наук; А. В. Федорук, канд. іст. наук, доцент; Н. М. Холодницька; І. І. Чорней, докт. біол. наук, професор.

Щорічник Чернівецького обласного краєзнавчого музею / наук. ред.
Щ92 Т. В. Мінаєва, І. В. Скільський, Н. А. Смірнов. – Чернівці : Друк Арт, 2025. –
Вип. 10 (2025). – 376 с.

ISBN 978-617-8501-51-8

До даного випуску увійшли статті й повідомлення співробітників Чернівецького обласного краєзнавчого музею та інших наукових установ. Опубліковано дослідження з історії, археології та народознавства. Надруковано матеріали, присвячені літературі, мистецтву і музейній справі. Окремими розділами представлені відомі персоналії та природа нашого краю.

Видання розраховане на співробітників наукових установ, працівників освітніх закладів, здобувачів освіти та краєзнавців.

УДК 069:908(477.85)(084)

ISBN 978-617-8501-51-8

© Колектив авторів, 2025
© ТОВ «Друк Арт», 2025

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Івакін В. Г. Християнський поховальний обряд населення давньоруського Києва (XI-XIII ст.) // Археологія. – 2008. – № 3. – С. 60-75.
2. Макаров Н. А. Каменные подушки в погребениях древнерусских городских некрополей // Советская археология. – 1981. – № 2. – С. 111-116.
3. Старчук І. Звіт про археологічні розкопки на городищі «Пліснесько» в 1949 р. (рукопис) // Науковий архів Інституту археології Львівського національного університету ім. І. Франка. – 1950. – 41 с.
4. Филиппчук А. Звіт про результати дослідження північної частини Пліснеського археологічного комплексу у 2015 році // Архів КЗ ЛОР «Адміністрація історико-культурного заповідника «Давній Пліснеськ». – 2016. – 99 с.
5. Филиппчук А. Звіт про результати дослідження північної частини Пліснеського археологічного комплексу у 2016 році // Архів КЗ ЛОР «Адміністрація історико-культурного заповідника «Давній Пліснеськ». – 2017. – 270 с.
6. Филиппчук А. Давній Пліснеськ християнський. – Львів, 2019. – 64 с. (Studia historia. – Вип. 3).
7. Филиппчук А. Археологія християнських некрополів літописного Пліснеська. – Львів: Растр-7, 2020. – 136 с.
8. Филиппчук М. Звіт про дослідження Пліснеського археологічного комплексу у 2013 році // Науковий архів Інституту археології Львівського національного університету ім. І. Франка. – 2014. – 236 с.

ПЕРСТЕНЬ З МОНОГРАМОЮ З ЧОРНІВСЬКОГО ГОРОДИЩА XIII ст.

С. В. Пивоваров¹, В. А. Калініченко²

¹Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України,

²Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

pyvovarov.sergiy@gmail.com; v.kalinichenko@chnu.edu.ua

Дослідження археологічних пам'яток України-Русі XII-XIII ст. дає змогу отримати цінні матеріали про матеріальну і духовну культуру місцевого населення в добу середньовіччя. До числа регіонів сучасної України, де тривалий час вивчають пам'ятки цього періоду, належать землі Буковини (сучасна Чернівецька область). Тут зафіксовано близько 300 пам'яток, що стосуються давньоруської археологічної культури. Важливе місце серед них посідає Чорнівське городище – еталонна пам'ятка давньоруської культури в межиріччі Верхнього Пруту та Середнього Дністра. Городище, яке належить до типу феодальних замків, досліджують вже тривалий час [5, с. 66-67; 8, с. 180-199; 9, с. 25-28; 10, с. 198-213; 15, с. 105-113], але все нові знахідки та комплексний підхід до вивчення вже відомих знахідок дає змогу отримати важливу інформацію про різні сторони життєдіяльності його мешканців у першій половині – середині XIII ст.

Особливу цінність з матеріалів вивчення городища несуть ювелірні вироби, всебічне дослідження яких дозволяє стверджувати, що територія межиріччя Верхнього Пруту та Середнього Дністра є одним із унікальних регіонів у контексті вивчення матеріальної та духовної культури населення, яке тут мешкало. Ювелірні вироби – одна із найбільш важливих і яскравих категорій знахідок епохи середньовіччя. Вона є цінним джерелом для дослідження цілої низки питань з минулого населення Центральної та Південно-Східної Європи. Їхнє вивчення дозволяє простежити ареал проживання населення, реконструювати

взаємозв'язки та взаємовпливи, отримати інформацію про місцеве ювелірне виробництво. Значущість подібних знахідок зростає для територій, де вони раніше були невідомі або їх знахідки були поодинокими. Показовими у цьому відношенні виступають саме терени Пруто-Дністровського межиріччя, де за останні роки було знайдено значну кількість різнотипових прикрас XII-XIII ст. Найбільша їхня кількість походить саме з Чорнівського городища XIII ст.

**Монограма на персні
з Чорнівського городища**

Особливої уваги із досліджень пам'ятки заслуговують персні. Вони були необхідною складовою частиною давньоукраїнського як жіночого, так і чоловічого вбрання. Назва прикраси «перстін» походить від праслов'янського слова *perstь* – «палець» і буквально означає «кільце на палець». Близьким до нього за значенням була «каблучка», під якою у давніх слов'ян розумілася оздоба, що «обкручує, огортає» палець. Вважається, що у слов'янського населення додержавного часу персні належали винятково чоловікам і були символами влади та використовувалися під час різних віщувань та інших магічних дій. Із прийняттям християнства ці прикраси почали використовуватися й жінками [7, с. 253]. Проте ряд типів перснів, зокрема зі знаками Рюриковичів, буквеними монограмами та символічними зображеннями, очевидно, могли бути чоловічими аксесуарами,

особливо у князівському та боярському середовищі. Аналіз поховального інвентарю із захоплення XI – першої половини XIII ст. засвідчує, що персні переважають у жіночих похованнях, але зустрічаються в чоловічих і дитячих [1, с. 68; 3; 4, с. 73; 6, с. 45; 7, с. 253-254]. Звичайно їх надягали на праву або ліву руку померлих, інколи вони були на обох руках. Кількість їх у похованнях різна, як правило, 1-2, значно рідше – 3-10. Інколи персні вкладалися до могил як підношення й розташовувалися біля різних частин тіла або у спеціальних місткостях. Вважається, що «мода» на персні поширилася у зв'язку із утвердженням християнських сімейних та шлюбних відносин, коли ці прикраси почали відігравати важливу роль у весільній та поховальній обрядовості [11, с. 254-255].

Дана розвідка присвячена всебічному аналізу срібного персня, який був знайдений у відвалах у західній частині Чорнівського городища. На лицьовій стороні персня наявна монограма (фото), яка за обрисами дуже нагадує візантійські зразки. У середньовічній історіографії вважається, що найбільшої популярності монограми набули саме в імперії ромеїв у VI-IX ст. У цей період вони стали з'являтися всюди: на предметах монументального та прикладного мистецтва, на капітелях і стінах храмів, перснях, монетах, печатах тощо. Монограма є однією з найстаріших форм ідентифікації особистості, родини, соціального стану. Вона може бути оформлена практично будь-яким способом, зі словами або зображеннями; монограма традиційно являє собою художню роботу, що складається з букв, так званих «ініціалів» – початкових літер імені, прізвища, будь-яких назв чи словосполучень.

Узагалі монограма (від грец. *μόνος* – «один» + *ὑπόγραμμα* «буква») являє собою зображення знака, складеного зі сполучених між собою, поставлених або переплетених ліній, літер, різних символів, які у скороченому вигляді та поєднанні між собою утворювали ім'я, прізвище чи посаду. Відзначимо, що монограми (вензели, аббревіатури) досить рідко ставали предметом вивчення через складність їхнього розшифрування та розуміння. Проте на даний час є

чимало досліджень, які дозволяють познайомитися з методикою вивчення монограм і надають необхідні довідкові матеріали для їхньої ідентифікації [13, с. 23-24; 14, с. 230-240; 17; 18; 19, S. 85-94; 20; 21, р. 325-341; 22, р. 19-28; 23; 24].

Усебічний аналіз монограми на персні з городища показує, що вона належить до хресто-подібних монограм-абrevіатур. В її прочитанні завдячуємо консультаціям і порадам відомого фахівця з візантійської сфрагістики Р. Файнду*.

Перстень належить до числа широкосерединних незамкнутих, а малий його діаметр указує на приналежність дитині. Найбільш важлива його деталь – наявність монограми-абrevіатури в середній найбільш розширеній частині персня. Монограма (дещо затерта) виконана надзвичайно уміло, дуже продумано. Проте зображення ліній та символів на щитку персня дозволяють припустити, що вони робилися швидко, але, не втрачаючи контексту та розуміння їх написання. Монограма належить до хрестоподібних і водночас до інвокативних монограм, що позначають ім'я того, хто його носив та, очевидно, його віросповідання.

Монограма-абrevіатура на персні з городища складається з кількох символів (знаків), ліній та «ініціалів». Усі букви і символи у монограмі засекречені, що дає змогу зрозуміти дане джерело як монограму-абrevіатуру імені та віри. Німецький дослідник Р. Файнд указує, що дана монограма є потаємною абrevіатурою певного імені. Загальний хрестоподібний вигляд монограми першопочатково дозволяє говорити про наявність двох паралельно графічно відповідних літер, які належать до маюскульного («*maiusculus*») – буква «*M*; *m*» і мінускульного («*minusculus*») «*d*» письма. Обидві літери, не враховуючи ліній, зустрічаються в центральній частині зі знаком (чи літерою «*Xi*»-«*X*») «*X*», що позначає хрест.

Порядок і принцип розміщення монограми на щитку персня паралельний та виважений. Інший важливий аспект – наявність зустрічного антуражу ліній у центрі монограми з виглядом хреста. Цей аспект важливий для створення базового та глибокого зовнішнього враження у візуальному аспекті (це пов'язано з нез'єднаністю ліній із хрестом чи буквою «*Xi*» в центральній частині монограми й грецькими літерами «*υ*» і «*ρ*»), які створюють певне викривлення під тінню по периметру персня. Всі ці деталі, на які необхідно звертати увагу, створюють певні проблеми для розшифрування подібного типу монограм. Інтерпретація даної монограми дозволяє стверджувати: на щитку наявні грецькі літери «*X*», «*M*» або «*E*» (як дзеркальне чи зворотне відображення), «*d*» або «*ρ*». Поєднання літер представлене лінією або буквами «*l*» чи «*l*». Усередині між буквами (чи засекреченими лініями) наявний хресто-подібний знак чи буква. Інше розшифрування полягає в наявності двох паралельних дзеркально-зворотніх грецьких мінускульних літер «*M*» і «*E*», а також «*ch*», «*l*», «*l*». Поєднання цих літер із грецького мінускульного написання дозволяє встановити ім'я власника персня – **Михайл** (*Michael*) грецькою мовою. Необхідно звернути увагу на розташування ліній, які розміщені в центрі. З обох боків вони ледь похилені в різні боки і на закінченнях мають відокремлені невеликі риси. Лінії з обох боків монограми нероз'єднані і при детальному обстеженні дозволяють стверджувати про наявність грецьких мінускульних букв «*c*» дуже близько до кутів повороту ліній з обох боків монограми. Саме через це створюється зоровий обман, який при погляді та під тінню нагадує букви «*d*», «*υ*» або «*ρ*». Отже, підсумовуючи сказане вище, можна констатувати, що монограма на персні з Чорнівського городища є монограмою-абrevіатурою скорочення імені з указанням на християнське віросповідання.

* Принагідно висловлюємо вдячність Р. Файнду, одному із провідних фахівців у дослідженні візантійських монограм, за допомогу в ідентифікації імені на персні.

Окрему увагу хотілося б приділити центральній частині монограми, яка представлена у вигляді хреста. Схожі хрести зображені на аверсі візантійських монет XII-XIII ст. Подібного типу персні із засекреченими монограмами-абревіатурами, очевидно, належали особам, які мали високий соціальний статус. Хрест – це насамперед релігійний символ, знак власності християнської конфесії. Персні із зображенням хреста не були простою прикрасою, а прирівнювалися до предмета особистого благочестя, служили свого роду аналогом натільного хреста. Крім того, в самій символіці хреста закладено захисну функцію. Зображення хреста на щитку персня наділяло прикрасу властивостями амулета, який оберігав людину, що носила його, від всіляких бід [16, с. 89-109]. Узагалі, перстень з монограмою імені вважався показником високого соціального статусу його носія. У XIII ст. персні з подібними монограмами імені як золоті, так і срібні, які були вигравірувані на плоскому щитку, носили представники знаті та еліти, а також особи, які мали особливий соціальний стан [2, № 80, 98, 100, 111, 113, 117].

Отже, прочитання монограми на персні з городища дає ім'я власника *Михайло*, а маленький діаметр – 15 мм може свідчити про його належність дитині. Серед осіб, які, очевидно, перебували на городищі, а це Данилівна (Марина Данилівна), дочка короля Русі та дружина князя Андрія Ярославовича, є лише одна особа з таким ім'ям – її середній син Михайло. Точна дата його народження невідома, в дослідженнях лише вказується, що він народився близько 1250 р. [12, с. 727]. Разом із тим той факт, що він був другим князівським сином після Юрія, може свідчити про час його народження в 1251-1252 рр. Тобто на час переховування батька у Швеції йому було 5-6 років. Знайдений перстень з незімкнутими кінцями був зроблений «навіріст», і тому цілком міг належати княжичу. Відомо, що Михайло Андрійович згодом став суздальсько-нижньгородським князем і помер у 1311 р. [12, с. 727].

Загалом, аналіз знахідок перснів на Чорнівському городищі дозволяє зробити припущення про належність їх родині однієї з дочок Данила Романовича, як ми вважаємо, Марині Данилівні. Перший перстень із багровидним знаком Рюриковичів пов'язується з символікою суздальського князя Андрія Ярославича, за якого була видана «Данилівна». Два інші персні із тріскеліоном могли належати або половецькій частині родичів князівни, зокрема її бабці по матері, або ж мазовецькому князю Земовіту, чоловіку рідної сестри Переяслави. Четвертий перстень, найвірогідніше, пов'язується з середнім сином Данилівни – Михайлом.

Отже, знахідка персня з монограмою із Чорнівського городища дозволяє поставити питання про його власника, котрий походив із князівського роду Рюриковичів. Зрозуміло, що висловлені міркування носять гіпотетичний характер і після наступних знахідок можуть бути підтверджені або ж спростовані.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Гупало В. Берестянські курганні могильники кінця X-XII ст. – Львів: ДВЦ НТШ, 2006. – 108 с.
2. Залесская В. Н. Памятники византийского прикладного искусства IV-VII вв.: каталог коллекции. – Санкт-Петербург, 2006. – № 80, 98, 100, 111, 113, 117.
3. Івакін В. Г. Християнські поховальні пам'ятки давньоруського Києва. – Київ: КИТ, 2008. – 268 с.
4. Лысенко П. Ф. Дреговичи. – Минск: Наука и техника, 1991. – 244 с.
5. Михайлина Л. П., Возний І. П., Пивоваров С. В. Дослідження археологічних пам'яток Північної Буковини експедицією Чернівецького держуніверситету // Археологічні дослідження в Україні 1991 р. – Луцьк: Надстир'я, 1991. – С. 66-67.
6. Моця О. П. Погребальные памятники южнорусских земель IX-XIII вв. – Киев: Наук. думка, 1990. – 156 с.
7. Недоповшина Н. Г. Перстни // Очерки по истории русской деревни X-XIII вв. – Москва: Советская Россия, 1967. – С. 253-274. (Труды Государственного исторического музея. – Вып. 43).

8. Пивоваров С. В. Дослідження Чорнівського городища першої половини XIII ст. // Археологічні студії. – 2008. – Вип. 3. – С. 180-199.
9. Пивоваров С. В., Ільків М. В., Калініченко В. А. Нові знахідки предметів християнської культової символіки з давньоруських пам'яток Буковини // Церква – наука – суспільство: питання взаємодії. – Київ: Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник, 2016. – С. 25-28.
10. Пивоваров С. В., Калініченко В. А., Ільків М. В. Візантійські та угорські монети з Чорнівського городища // Вісник Інституту археології. – 2016. – Вип. 11. – С. 198-213.
11. Пушкарева Н. Л. Женщины Древней Руси. – Москва: Мысль, 1989. – 287 с.
12. Славянская энциклопедия. Киевская Русь – Московия. – Москва: Олма-Прес, 2001. – Т. 1. – 782 с.
13. Степанова Е. В. Монограммы на ранневизантийских монетах и печатях // Четвертая Всероссийская нумизматическая конференция. Тезисы докладов. – Москва, 1996. – С. 23-24.
14. Степанова Е. В. К эволюции монограмм на ранневизантийских печатях // Византийский временник. – 2000. – Т. 59. – С. 230-240.
15. Тимошук Б. О. Давньоруська Буковина. – Київ: Наук. думка, 1982. – 206 с.
16. Хайрединова Э. А. Перстни с изображением креста второй половины VI-VII в. из Юго-Западного Крыма // Античная древность и средние века. – 2019. – Т. 47. – С. 89-109.
17. Feind R. Byzantinische Monogramme und Eigennamen: alphabetisiertes Wörterbuch. – Byzantine monograms and personal names: an alphabetized lexicon. – Regensburg, 2010. – 392 p.
18. Fink W. O. Das byzantinische Monogramm. Dissertation zur Erlangung des Doctorgrades. – Wien, 1971. – 946 S.
19. Fink W. O. Neue Deutungsvorschläge zu einigen byzantinischen Monogrammen // BYZANTIOS. Festschrift für Herbert Hunger zum 70. Geburtstag. – Wien, 1984. – S. 85-94.
20. Gardthausen V. Das alte Monogramm. – Leipzig, 1924. – 188 S.
21. Laurent V. Monogrammes byzantins pour l'hommage // Επὶ τῇ ἐκδοῦ 'Εταιρίας Βυζαντινῶν Σπουδῶν. – Χθ'-'μ', 1972-1973. – P. 325-341.
22. Seibt W. Zur Problematik byzantinischer Monogrammsiegel // Studies in Byzantine Sigillography. – Washington, 1993. – Vol. 3. – P. 19-28.
23. Seibt W., Zarnitz M. Das byzantinische Bleisiegel als Kunstwerk. – Wien, 1997. – 158 S.
24. Zacos G., Vegler A. Byzantine Lead Seals. – Basel, 1972. – Vol. I. – Pt. 1-3; Pt. 2.

ДВА ПОКОЛІННЯ В АРХЕОЛОГІЇ: ВІД КРАЄЗНАВСТВА ДО ВИВЧЕННЯ РАННІХ ЗЕМЛЕРОБІВ

М. В. Ільків

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
Чернівецький обласний краєзнавчий музей

ilkiv_chnu@ukr.net

Територія Чернівецької області досить ґрунтовно вивчена на предмет наявності археологічних пам'яток. Більшість об'єктів виявили фахові науковці поодиночі або ж розвідувальні загони археологічних експедицій. Значний внесок у формування археологічної карти краю також зробили місцеві краєзнавці. Про їхній доробок нам відомо значно менше – за браком звітної документації та публікацій великий пласт інформації з цього приводу втрачений або ж розпорошено і вкрай поверхнево відображений у різних джерелах. Втім подальше вивчення цього питання може допомогти зрозуміти значення археологічного краєзнавства у проведенні фундаментальних досліджень старожитностей регіону. По-друге, цей напрям краєзнавчої

З М І С Т

ПРИРОДА

Темченко Є. А., Василюк О. В., Коломицев Г. О. ПРОСТОРОВИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ БОЙОВИХ ДІЙ НА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД УКРАЇНИ	5
Смірнов Н. А. ПЕРШИЙ ВИПАДОК ГНІЗДУВАННЯ БІЛОЧЕРЕВОГО СЕРПОКРИЛЬЦЯ (<i>TACHYMARPTIS MELBA</i>) (ARODIFORMES: ARODIDAE) В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ	17
Гриб О. В. ДО ПОШИРЕННЯ ПІДСНІЖНИКА БІЛОСНІЖНОГО (<i>GALANTHUS NIVALIS</i> L.) НА ПІВДНІ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ	20
Коржик В. П. ЛАНДШАФТНА СТРУКТУРА І МАПА МІСТА ЧЕРНІВЦІ	31
Смірнов Н. А. ДО ВИВЧЕННЯ ДОБОВОЇ АКТИВНОСТІ ЗВИЧАЙНОЇ ЧАСНИЧНИЦІ (<i>PELOBATES FUSCUS</i>) В УМОВАХ РІВНИННОЇ ЧАСТИНИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	38
Мельник О. О. ГЕОЛОГІЧНЕ ВИВЧЕННЯ КРИВОРІЗЖЯ У 1921-1932 РОКАХ	41
Юзик Д. І. НОВІ РЕЗУЛЬТАТИ АКУСТИЧНОГО МОНІТОРИНГУ ОРНІТОФАУНИ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРИРОДНОМУ ПАРКУ «ЧЕРЕМОСЬКИЙ»: ВИДОВИЙ СКЛАД І СТРУКТУРА УГРУПОВАНЬ	54

ІСТОРІЯ

Чучко М. К. СТРУКТУРА ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ОРГАНІВ НА БУКОВИНІ В ПЕРІОД ВЕЛИКОЇ РУМУНІЇ	63
Замура О. Ю. РОДИНА ІВАНА КОТЛЯРЕВСЬКОГО В ГЕТЬМАНЩИНІ XVIII ст.	79
Драгомирецька О. Г. НОВИЙ ЗАЛІЗНИЧНИЙ ВОКЗАЛ У ЧЕРНІВЦЯХ (ДО 115-РІЧЧЯ З ЧАСУ ВІДКРИТТЯ)	83
Іваночко А. І. ПЕРЕБУДОВА МЕЧЕТІ ВАЛІДЕ-СУЛТАН З ХОТИНСЬКОЇ ФОРТЕЦІ У XIX ст. НА ОСНОВІ ІКОНОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ	88
Драгомирецька О. Г., Федорук А. В. БИТВА ПРИ ПОСАДІ: З ПРИВОДУ ВІЙСЬКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІВАНА РУСЬКОГО У 1330 р.	96
Семешин Е. В. ПОЛІТИЧНИЙ ТИСК І КАДРОВА ПОЛІТИКА У СУМСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ ІНСТИТУТІ ЧАСІВ ДИРЕКТОРСТВА ГАВРИЛА НОСКА	101
П'ятничук Т. І. МІЛІТАРНА ІСТОРІЯ БУКОВИНИ XVII-XIX ст.: ЗРАЗКИ СХІДНОЇ ЗБРОЇ З ФОНДОВИХ КОЛЕКЦІЙ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ	117
Піддубний І. А. ЛІТЕРАТУРА ПОЛІТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ 20-30-х РОКІВ XX ст. У ФОНДАХ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ	126
Попельницька О. О. ОБ'ЄКТ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ «КОМПЛЕКС КИЇВСЬКОЇ МИТНИЦІ. 1911-1914 рр.»	141
Кривецька К. І. МІЖКУЛЬТУРНІ ВЗАЄМОВПЛИВИ МІЖ УКРАЇНЦЯМИ, РУМУНАМИ І МОЛДАВАНАМИ НА БУКОВИНІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ	148
Драгомирецька О. Г. З ІСТОРІЇ МІСТА: ЗНИКЛІ ПІДПРИЄМСТВА ЧЕРНІВЦІВ	156
Косован Л. В., Косован В. М., Гуцул Т. В. ІСТОРІЯ СТРУМКА МОЛНИЦЯ В ЧЕРНІВЕЦЬКОМУ ПАРКУ КУЛЬТУРИ І ВІДПОЧИНКУ ім. Т. Г. ШЕВЧЕНКА	159

АРХЕОЛОГІЯ

Томенчук Б. П. АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ В 1976-1979 рр.	173
Вірченко К. О. РОЛЬ «ЛЮДСЬКОГО ЧИННИКА» У ПРОВЕДЕННІ XIII АРХЕОЛОГІЧНОГО З'ЇЗДУ В КАТЕРИНОСЛАВІ	179

Гринюка Б. М. ХРИСТИЯНСЬКИЙ НЕКРОПОЛЬ В УРОЧИЩІ ВИСОКЕ ГОРОДИСКО НА ТЕРИТОРІЇ ПЛІСНЕСЬКОГО АРХЕОЛОГІЧНОГО КОМПЛЕКСУ	187
Пивоваров С. В., Калініченко В. А. ПЕРСТЕНЬ З МОНОГРАМОЮ З ЧОРНІВСЬКОГО ГОРОДИЩА XIII ст.	191
Ільків М. В. ДВА ПОКОЛІННЯ В АРХЕОЛОГІЇ: ВІД КРАЄЗНАВСТВА ДО ВИВЧЕННЯ РАНИХ ЗЕМЛЕРОВІВ	195
Ротар О. В., Федорук А. В. ПОЛЕ КАННСЬКОЇ БИТВИ (216 р. до н. е.): ОДИН ФРАГМЕНТ ДО НАУКОВОГО ПОРТРЕТА ЙОГАННЕСА КРОМАЙЄРА	204

НАРОДОЗНАВСТВО

Грищенко В. М., Скільський І. В. НАРОДНІ НАЗВИ БІЛОГО ЛЕЛЕКИ (<i>CICONIA CICONIA</i>) В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ	209
Стеблина І. О. ЧЕРНІВЕЧЧИНА В ТОПОНІМІЇ КРИВОГО РОГУ	214
Андричук В. П. КАРПАТСЬКЕ ЧАРОЗВУЧЧЯ. ДРИМБА. ТРЕМБІТА	218

ЛІТЕРАТУРА ТА МИСТЕЦТВО

Вознюк В. А. ОЛЬГА КОБИЛЯНСЬКА – ВИДАТНА УКРАЇНСЬКА ПИСЬМЕННИЦЯ, «РОБІТНИЦЯ СВОГО НАРОДУ»	223
Ільків М. М. ТВОРИ КИЇВСЬКОГО ХУДОЖНИКА АНДРІЯ ЖУКОВА В КОЛЕКЦІЇ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО ОБЛАСНОГО ХУДОЖНЬОГО МУЗЕЮ	235
Ільків М. М. ШЛЯХ ДО МУЗЕЮ ТРИВАЛІСТЮ В 40 РОКІВ (ПОЛОТНО ЮРІЯ ЧУДІНОВА «НА ЮВІЛЕЇ Ю. ФЕДЬКОВИЧА. 25-РІЧЧЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»)	241

МУЗЕЙНА СПРАВА

Паска Г. М. ПАМ'ЯТНІ МОНЕТИ СЕРІЇ «ЗБРОЙНІ СИЛИ УКРАЇНИ» В ЕКСПОЗИЦІЇ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ	245
Унгурян М. К. КНИГА ВІДГУКІВ ЯК ДЖЕРЕЛО ПІЗНАННЯ РОБОТИ МУЗЕЮ	254
Олійник О. В. КЕРАМІКА АВСТРО-УГОРСЬКОГО ПЕРІОДУ В ЕКСПОЗИЦІЇ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ	259
Курушак Л. М. ОБРАЗ БУКОВИНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ У ДОРОБКУ ЛЕОНА КОПЕЛЬМАНА З КОЛЕКЦІЇ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО ОБЛАСНОГО ХУДОЖНЬОГО МУЗЕЮ	265
Никирса Т. Д. РОЗВИТОК МЕДІАГРАМОТНОСТІ ЗАСОБАМИ МУЗЕЮ (НА ПРИКЛАДІ ГРИ «НОТАЄНОТА»)	268

ПЕРСОНАЛІЇ

Танащик Д. Д. КОРОТКИЙ НАРИС ПРО НАУКОВЦІВ ФІЛОСОФСЬКОГО ФАКУЛЬТЕТУ УНІВЕРСИТЕТУ ФРАНЦА-ЙОСИФА У ЧЕРНІВЦЯХ	273
Мінаєва Т. В., Мінаєв А. В. РОБОТА З ПОЛОНЕНИМИ УКРАЇНЦЯМИ У РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ БУКОВИНСЬКОГО ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОГО ДІЯЧА РОМАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО	287
Бережняк Д. О. ГЕОРГІЙ ФЕДДЕРС ЯК КУЛЬТУРНИЙ ДІЯЧ: ТЕАТРАЛЬНА СКЛАДОВА БІОГРАФІЇ	290
Радей І. В. ФУНДАТОР ХАРКІВСЬКОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ШКОЛИ: ДО 165-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ К. І. РУБІНСЬКОГО	294
Музиченко Н. В. УСТИМОВИЧ ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ – ФУНДАТОР ДЕНДРОПАРКУ, БЛАГОДІЙНИК, ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ	296

Микитюк О. П. МИХАЙЛО ПОКИДАНЕЦЬ, ОРНАМЕНТАЛІСТ, МАЙСТЕР ВИШИВКИ, ПЕДАГОГ: РОЛЬ У КОНТЕКСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ТРАДИЦІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ	301
Вельгій М. О. БАГАТОГРАННІСТЬ ТВОРЧОСТІ ВОЛОДИМИРА ЧОРНОГО – ХУДОЖНИКА-ГРАФІКА, ДЕКОРАТОРА ФІЛЬМІВ, ПИСЬМЕННИКА, ЗАГИБЛОГО ГОЛОВНОГО СЕРЖАНТА «КАРИ»	309
Акатріні М. М., Акатріні В. М. ГЕОРГІЙ МАНДИЧЕВСЬКИЙ: ПОВЕРНЕННЯ ЗАБУТОГО ІМЕНІ БУКОВИНСЬКОГО КОМПОЗИТОРА (ДО 155-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)	314
Тарабара О. М. МАЛОВІДОМІ ФАКТИ ПРО ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІТИКА І НАУКОВЦЯ ПАНАСА ФЕДЕНКА	316
Бродська Р. В. СОФІЯ ОКУНЕВСЬКА-МОРАЧЕВСЬКА – БЛИЗЬКА ПОДРУГА І СОРАТНИЦЯ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ	327
Ткебучава І. Б., Андрющенко Т. Г. ЛЕОНІД ДМИТРОВИЧ ТРЕТЬЯКОВ – ЗАВІДУВАЧ ЗООЛОГІЧНОГО МУЗЕЮ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА	334

КОРОТКІ ПОВІДОМЛЕННЯ

Акатріні В. М. ПАМ'ЯТНИК УЧАСНИКАМ ДРУГОЇ БАЛКАНСЬКОЇ ВІЙНИ В СЕЛІ ЛУНКА (ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСТЬ): УНІКАЛЬНА СТОРІНКА МІЛІТАРНОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ	341
--	-----

ОГЛЯДИ ТА РЕЦЕНЗІЇ

Піддубний І. А. Огляд: Чучко М., Грябан В. Євгеній Козак (1857-1933): життя та науковий доробок ректора Чернівецького університету, професора-славіста, священнослужителя (До 150-річчя з дня заснування університету в Чернівцях): монографія. Чернівці: Друк Арт, 2025. 136 с.	343
Кушнір Я. В. Огляд: Торончук І. Ж. Буковина у правовій системі Румунії (1918-1940 рр.): монографія. Одеса: Видавництво «Юридика», 2024. 280 с.	344
Глібіщук М. В. Огляд: The Great War and the Anthropocene. Empire and Environment, Soldiers and Civilians on the Eastern Front / Edited by Kerstin S. Jobst, Oksana Nagornaia, Kerstin von Lingen. Leiden – Boston: Brill, 2024. XV, 391 p. (History of Warfare. Vol. 148)	346

ХРОНІКА

Драгомирецька О. Г. Відгомін тисячоліть	349
Драгомирецька О. Г. Ті, хто запалювали свічку... ..	350
Драгомирецька О. Г. До 100-х роковин від дня смерті Осипа Маковея	352
Драгомирецька О. Г. Андрей Шептицький і національно-духовне відродження України	355
Драгомирецька О. Г. Золотий дукат із Василева	358
Драгомирецька О. Г. До 106-х роковин від дня народження Б. О. Тимошука	359
Драгомирецька О. Г. Прекрасна епоха Чернівців	362
Никирса Т. Д. Виставка «Отруйні рослини Буковини»	364
Драгомирецька О. Г. Таємниці зниклої фортеці	366
Драгомирецька О. Г. До 120-річчя з часу заснування мистецького закладу у Вижниці	368
Драгомирецька О. Г. Історико-краєзнавчий семінар до 150-річчя з часу заснування університету в Чернівцях	369
Смірнов Н. А., Никирса Т. Д. Випуск кажанів у Чернівцях	371

Наукове видання

Щорічник
Чернівецького обласного краєзнавчого музею

Випуск 10 (2025)

Редактор І. В. Скільський
Технічний редактор І. В. Скільський
Дизайн обкладинки А. В. Федорука, О. П. Колеснікової
Підготовка до друку А. В. Добрянського

Підписано до друку 03.09.2025. Формат 70×100/16.
Папір офсетний. Гарнітура Arial Narrow. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 30,32. Тираж 99 прим. Зам. 251195.

Видавець ТОВ «Друк Арт»
58018 Чернівці, вул. Маловокзальна, 2Д, т. 585-432
Ліцензія про державну реєстрацію ДК № 2741 від 15.01.2007 р.
Виготовлювач ФОП Варвус В. В.

